

FRA ZOOLOGISK MUSEUM

XV.

Af FINN SALOMONSEN.

**En ny race af Fjældrype (*Lagopus mutus* (Montin))
fra Grønland.**

(*A New Race of the Rock-Ptarmigan* (*Lagopus mutus* (Montin))
from Greenland.)

Ryperne er utvivlsomt de mest variable arter indenfor fuglene. Ikke alene har de tre årlige dragter, som igen kan opvise flere forskellige slags fjermønstre, men der er også betydelige køns- og aldersforskelle samt en stor individuel variation. Ikke mindre udviklede bliver forholdene derved, at der også finder en stærk udspaltning sted i geografiske racer. Det er klart, at der kræves et stort materiale for i dette kaos af dragter at finde tilstrækkelige serier af ensartede fugle, nødvendigt for racestudiet. Dette vil ofte være vanskeligt at få, da Fjældrypen som helhed bebor fjerne og mennesketomme egne, der som regel er temmelig utilgængelige, hvorfor Fjældrypen som regel er sjælden i museumssamlinger. En undtagelse danner dog de grønlandske ryper, af hvilke der nu, takket være planmæssige indsamlinger i mange år, findes særdeles gode serier i Zoologisk Museum. SCHIØLER (D. O. F. T. **19**, 1925, p. 108) påviste, at den grønlandske rype, som tidligere kaldtes *L. m. reinhardi* (Brehm), ikke var en enhed, men kunde deles i tre former, dels en østgrønlandsk form, dels en nordvestlig form, som SCHIØLER identificerede med den amerikanske *L. m. rupestris* (Gmelin), dels den sydvestlige *L. m. reinhardi* (Brehm). Nogle år senere foretog jeg en ny undersøgelse, på basis af et større materiale, først og fremmest amerikanske fugle, som SCHIØLER ikke havde haft. Efter SCHIØLER var den nordvestlige form brunere end den sydlige *reinhardi*. I min undersøgelse, publiceret i Medd. om Grønland **118**, nr. 2, 1936, pp. 1—36, kommer jeg til det resultat, at "birds from Disko southwards to Holsteinsborg settlement are usually brownish and not so grey as in the south" (p. 19), men jeg holdt alligevel forskellene for at være for små til at tillade en afsondring.

Amerikanerne har også ydet deres bidrag til diskussionen.

Samtidig med SCHØLER fandt SWARTH ud af, at der i det vestlige Canada fandtes en ekstrem brun form, identisk med Alaskaformen *L. m. kelloggae* Grinnell, mens egnene længere mod øst beboedes af *rupestris* (Univ. of California Publ. in Zool. **30**, no. 4, 1926, p. 94). Nogle år efter fandt TAVERNER (National Mus. of Canada, Annual Report 1928, p. 28), at den brune form gik længere mod øst og nåede helt over til Grønlands vestkyst, hvor den fandtes mod syd til Disko. Dette nærmer sig jo SCHØLERS inddeling. Ikke få ornithologer har fulgt TAVERNERS inddeling, men det vil føre for vidt at gå ind på dette. I min revision i 1936 viste jeg, at den nordvestgrønlandske rype såvel som den i det østlige Amerika intet havde med *kelloggae* at gøre, men stod nærmest ved *rupestris*, hvilket også den sydgrønlandske gjorde. I den nyeste behandling af disse fugle (FRIEDMANN, Birds of North and Middle America **10**, 1946, p. 123) bliver de vestgrønlandske ryper kaldt *rupestris*, og den brune vestamerikanske form trukket længere tilbage mod vest, således som både SWARTH og jeg havde foreslået. Samtidig lader FRIEDMANN denne skifte navn til *L. m. nelsoni* Stejneger, idet den har vist sig at være identisk med denne aleutiske form.

Således står sagerne nu. Siden min artikel i 1936 har jeg selv igennem flere somre foretaget indsamlinger i Thule, Upernavik og Julianehåb distrikter samt i Diskobugten, konservator HARRY MADSEN har samlet i Diskobugten, og der er også kommet nyt materiale fra Angmagssalik (MØHL-HANSEN), Nordgrønland (MØHL-HANSEN, JOHNSEN, VIBE) og N. Ø. Grønland (ALW. PEDERSEN), således at det samlede antal skind i Zoologisk Museum er steget fra 195 i 1936 til omkring 350. Jeg har derfor igen foretaget en revision af disse udviklede fugle og når til det resultat, at den østgrønlandske rype (*L. m. captus* Peters) er udbredt også i Nordgrønland og i Thule distriktet i N.V. Grønland, at den sydgrønlandske rype (*L. m. rupestris*) findes på østkysten mod nord til Blossevillekysten og på Vestkysten mod nord til Holsteinsborg distrikt og er identisk med den i Labrador og det sydlige Baffin Island samt i de sydlige dele af tundraegnene længere mod vest levende form, samt endelig, at den på vestkysten mellem Holsteinsborg og Melvillebugten levende rype konstant afviger fra den sydlige *rupestris* ved at være brunere, således som SCHØLER allerede formodede på sit

langt mindre materiale. Jeg beskriver derfor denne form under navnet

***Lagopus mutus saturatus* subsp. nov.**

Type: I Zoologisk Museum i København, kat. no. 45.724, ♀ ad., Skansen, Disko, Vest Grønland, 1. sept. 1925, E. LEHN SCHIØLER leg.

Beskrivelse: Hannen i sommerdragt er ofte noget mørkere, mere brunlig, end *rupestris*, ikke så olivengrønlig, men mange kan ikke adskilles. Hunnen i sommerdragt er sædvanligvis noget mere gyldengul end *rupestris*, ikke så blegt lysegul, men mange kan dog ikke adskilles. Efterårsdragten hos begge køn samt de unge fugle i første efterårsdragt er konstant mørkere end *rupestris*, med mørkere brunlig eller rødbrun grundfarve, ikke så koldt grå, og uden de hvidlige "rimfrost" farver på fjerene. Disse forskelle er mere udprægede hos hunnerne og ungfuglene end hos de gamle hanner. Størrelsen er som hos *rupestris*.

Udbredelse: Vest-Grønlands nordlige distrikter, fra Holsteinsborg, hvor der er overgange til *rupestris*, til Upernaviks Norddistrikt. Desuden hører ryperne i det nordlige Baffin Island og fastlandet længere mod vest til denne form. En række fugle fra Baker Lake området, indsamlet af 5te Thule Ekspedition, er nærmest *saturatus* men viser overgange til den vestligere *nelsoni*, så i disse egne forløber grænsen. Fugle fra Frozen Strait er fornylig af BRAY bestemt til *kelloggæe* (= *nelsoni*) (The Auk 60, 1943, p. 517), men Gjøa Ekspeditionens ryper fra King William Land, som jeg tidligere har undersøgt, var dog nærmere *rupestris-saturatus* end *nelsoni*. På Baffin Land er variationen usædvanlig stor, og dette er ikke mærkeligt. Her støder en række former sammen, fra nord *captus*, fra syd *rupestris*, fra øst *saturatus*, fra vest *nelsoni*. Forholdene er således langt klarere og mere overskuelige i Grønland.

Synonymer: Der er tidligere givet en række navne til de vestgrønlandske ryper, men ingen kan anvendes på den form, som her er kaldt *saturatus*. Idet der for nærmere literaturangivelser henvises til min afhandling i 1936, skal blot følgende bemærkninger gøres: *Lagopus dispar* Ross 1819 er baseret på fugle fra Disko Bugten, men kan ikke bruges, da det ikke er fulgt af nogen beskrivelse, altså er et *nomen nudum*.

Tetrao Reinhardi Brehm 1824 og *Lagopus Grönlandicus* Brehm 1855 er begge baseret på fugle fra S. V. Grønland og bliver således synonyme til *rupestris*. Det samme gælder *Lagopus rupestris* var. *occidentalis* Sundevall 1874, der er baseret på et eksemplar fra Fiskensættet. Nogen uklarhed hersker om navnet *Lagopus americanus* Audubon, der synes at være baseret på fugle fra Churchill River og Melville Island, idet ulykkeligvis den korrekte type-lokalitet vistnok er sidstnævnte sted, som ligger i et grænseområde mellem *captus*, *nelsoni* og *saturatus*. HELLMAYR & CONOVER (Birds of the Americas, 1, part 1, 1942, p. 205) bruger derfor dette navn i stedet for *nelsoni*. Jeg vilde foretrække at affærdige det som værende for uklart, idet Churchill River området bebos af typiske *rupestris*.

Det skal blot tilføjes, at den ofte omtalte, vestamerikanske form *L. m. nelsoni* kendes fra *saturatus* ved at være brunere i alle dragter. Dette er mest påfaldende i hunnens sommerdragt, der er ganske afvigende, mens jo *saturatus* i denne dragt næsten ikke er til at kende fra *rupestris*.

SUMMARY: A review of the geographical variation of the Greenland Rock-Ptarmigan, of which a new form is described:

Lagopus mutus saturatus, subsp. nov. Similar to *L. m. rupestris* (Gmelin), but autumn-plumage of both sexes and of immature birds constantly darker than in *rupestris*, with more brownish or buff ground-colour, not so cold grey, and without the "frosty" feather-pattern of *rupestris*. These differences are more pronounced in the adult females and the immature birds than in the adult males. In the summer-plumage of both male and female sometimes darker brownish than in *rupestris*, but many indistinguishable. The West-American *L. m. nelsoni* (syn. *kelloggae*) is still more brownish in all plumages, particularly in the summer-plumage of the female, which differs very much from the other forms mentioned. Distribution: N.W. Greenland, from Melville Bay south to Holsteinsborg District where merging into *L. m. rupestris*. To the north (Thule District, Ellesmere Island) it is replaced by *L. m. captus* Peters. The synonymy is discussed, and *L. americanus* Audubon is rejected as being too uncertain. The type-locality for this is probably Melville Island, and there no doubt *nelsoni* breeds, but in these regions the breeding-area of *captus*, *nelsoni* and *saturatus* meet. The populations of northern Baffin Island and the mainland westwards to Coronation Gulf is nearest to *saturatus*, and should be referred to this form.

En fuglesamling fra Nordatlanten.

(*A Collection of Birds from the North Atlantic.*)

Fuglelivet på det nordlige Atlanterhav, mellem Færøerne og Grønlands sydspids, har ofte været behandlet i litteraturen, ikke mindst fra dansk side. De fleste afhandlinger fra dette område omhandler dog blot de egentlige havfugle og tager sjældent de trækkende landfugle med, som lejlighedsvis træffes ved skibene. Dette gælder således hovedværket, V. C. WYNNE-EDWARDS: *On the Habits and Distribution of the Birds on the North Atlantic* (Proc. Boston Soc. Nat. Hist. **40**, 1935, p. 233—340) og dets afløser, der fører stoffet a jour, M. N. RANKIN & E. A. G. DUFFEY: *A Study of the Bird Life of the North Atlantic* (Brit. Birds. **41**, 1948, suppl., p. 1—42), idet det dog må tilføjes, at begge afhandlinger har omfattende literaturlister, hvori de fleste artikler om Nordatlantens fugle er opregnede. De vigtigste undersøgelser over trækfuglene på Nordatlanten skyldes danske ornithologer. Først og fremmest må nævnes den omhyggelige udredning af O. HELMS: *Ornithologiske Iagttagelser fra det nordlige Atlanterhav* (Vidensk. Medd. fra den naturhist. Forening i Kbhvn. 1897, p. 216—236), oversat til tysk i Journ. f. Ornith. 1899, p. 75—95. Af andre artikler kan nævnes R. BANG CHRISTENSEN: *Iagttagelser over Fuglene fra det nordlige Atlanterhav* (D. O. F. T. **31**, 1937, p. 55—68), E. M. NICHOLSON: *Bird-Notes from the North Atlantic* (Brit. Birds **22**, 1928, p. 122—132, samt supplement i Brit. Birds **39**, 1946, p. 265—274) og min egen oversigt i Ornith. Monatsber. **34**, 1926, p. 140—142. Der kan også henvises til P. JESPERSEN: *Ornithological Observations in the North Atlantic* (Oceanographical Reports edited by the "Dana" Committee, **7**, 1930), der dog beskæftiger sig med fuglelivet på noget sydligere breddegrader.

Nogen indsamling af trækfugle fra det nordlige Atlanterhav er hidtil ikke foretaget, og det er derfor i højeste grad for-tjenstfuldt, at Styrmand RAGNAR BANG CHRISTENSEN, M/S "Julius Thomsen", igennem en årrække har indsamlet fugle, som ind-fandt sig på hans skib, for Zoologisk Museum. Fuglene opbe-va-redes i fryseboks indtil hjemkomsten og kunde derfor i alle til-fælde præpareres til meget smukke skind. Styrmand BANG CHRISTENSEN har fornylig offentliggjort en ny artikel om fugle-

livet på Nordatlanten (Fugle på Grønlandsruten, Det grønlandske Årsskrift 1950, p. 94—108) og nævner heri også en del af de til museet indkomne stykker, omend kun ganske summarisk. Det har derfor sikkert interesse, at give en nøjere oversigt over disse, især da det ved hjælp af dem er muligt at bestemme de iagttagne trækfugle til race, ligesom oversigten viser adskillige forøgelse af de pågældende arters udbredelsesområde.

Islandsk Lille Regnspove (*Numenius phaeopus islandicus* Brehm).

♀ ad. 23. 5. 1949 59° 25' N. 36° 15' V.

♀ ad. 24. 5. 1949 59° 50' N. 33° 15' V.

♀ ad. 23. 5. 1949 59° 25' N. 36° 15' V.

De tre stykker er truffet mellem Island og Grønland. Vingelængderne, henholdsvis 256, 259 og 263 mm, viser, at det utvivlsomt må dreje sig om den islandske race (se SALOMONSEN, D. O. F. T. 41, 1947, p. 144).

Nordlig Hjejle (*Charadrius apricarius altifrons* Brehm).

♂ ad. 19. 4. 1948 59° 00' N. 41° 20' V.

Dette individ har været stærkt på vej mod Grønland, rimeligvis forslået mod vest under trækket mod Island. Sommerfældningen næsten tilendebragt, men en del fjer vokser endnu.

Sydlig Ryle (*Calidris alpina schinzii* (Brehm)).

♂ ad. 11. 5. 1948 60° 15' N. 6° 30' V.

Med en vingelængde på 112.5 mm, næblængde på 31.5 mm, ringe udviklet bugskjold og oversidens fjerbræmmer ret matbrune, uden adskillelse i farve mellem nakke og overhovede er dette stykke givetvis en *schinzii*. Har sikkert været på vej til Færøerne eller Island.

Stor Præstekrave (*Charadrius hiaticula hiaticula* L.).

♂ ad. 26. 5. 1949 60° 50' N. 20° 30' V.

Vingelængde 130 mm, d. v. s. ret lille for den typiske form, i overensstemmelse med, at bestanden på Island, hvortil dette stykke sikkert var på vej, er ret kortvinget. Farven på fjerdragten (nyfældet) er ganske som hos den typiske form.

Dværgfalk (*Falco columbarius aesalon* Tunst.).

♀ ad. 22. 5. 1949 58° 45' N. 40° 15' V.

Med en vingelængde på kun 206 mm, lyse farver på over-

siden, utydelig bånding på halefjerene, og svingfjerene med urene, gråhvide tværpletter kan dette stykke hverken være af den islandske eller amerikanske race, men svarer i et og alt til den typiske, skandinaviske form. Denne er tidligere et par gange truffet her i havområderne omkring Kap Farvel.

Hvid Vipstjert (*Motacilla alba alba* L.).

♀ juv. 11. 5. 1948 60° 15' N. 6° 30' V.

På vej til Island, hvor den yngler almindeligt.

Engpiber (*Anthus pratensis* (L.)).

♂ ad. 22. 5. 1949 58° 45' N. 40° 15' V.

ad. 22. 5. 1949 59° 25' N. 36° 15' V.

21. 9. 1949 60° 45' N. 11° 30' V.

♀ juv. 11. 5. 1948 59° 55' N. 4° 30' V.

11. 5. 1948 60° 00' N. 4° 30' V.

♀ juv. 11. 5. 1948 60° 00' N. 5° 00' V.

De to første stykker er de interessanteste, idet de viser træk til Sydgrønland, hvor Engpiberen yngler i ringe tal.

Skovpiber (*Anthus trivialis trivialis* (L.)).

21. 9. 1949 60° 50' N. 12° 00' V.

Vingelængden, 88 mm, siger desværre ikke noget om racen (se CLANCEY D. O. F. T. 44, 1950, p. 42), men farverne er ret lyse. Sikkert den skandinaviske form, der er forvildet mod vest over Atlanten.

Grønlandsk Stenpikker (*Oenanthe oenanthe leucorrhoea* (Gm.)).

♂ ad. 18. 5. 1949 59° 00' N. 47° 15' V.

♂ ad. 6. 5. 1948 60° 00' N. 35° 20' V.

♀ ad. 11. 5. 1948 59° 55' N. 4° 30' V.

Denne art er vanskelig at racebestemme, da målene for de tre nordatlantiske former går over i hinanden. Vingemål henholdsvis 104, 102 og 101 mm. Den første er i hvert fald for stor til at være den færøiske form, de to andre kan tilhøre den, men positionen for fangsten af den anden fugl viser, at den var på vej til Grønland ligesom den første.

Sortstrubet Grønsanger (*Dendroica virens virens* (Gm.)).

♀ ad. 29. 9. 1949 61° 00' N. 48° 30' V.

Stykket er kommet ombord 15 sømil fra Grønlands kyst ombrent ud for Ivigtut. Arten er blot to gange tidligere truffet på

Grønland, nemlig ved Julianehåb i 1853 (J. REINHARDT, Vidensk. Medd. fra den naturhist. Forening i Kbhvn. 1853, p. 72) og ved Sukkertoppen efteråret 1933 (SALOMONSEN, Medd. om Grønland **93**, no. 6, 1935, p. 5). Det danske navn på denne art er direkte oversat efter dens amerikanske, "Black-throated Green Warbler". Den hører til Skovsangerne (*Compsothlypidae*), af hvilke en række arter er truffet i Grønland som tilfældige gæster.

Islandsk Gråsisken (*Carduelis flammea islandica* (Hantzsch)).

♀ ad. 7. 5. 1948 61° 00' N. 25° 10' V.

Vingelængden er 76 mm, næb 9 mm, farverne ret lyse, men med kraftig sribning på flanker og brystsider, næbet trods sin korthed kraftigt. Alt dette viser, at det drejer sig om den islandske underart. Positionen er noget sydvest for Island.

Grønlandsk Laplandsværpling (*Calcarius lapponicus subcalcaratus* (Brehm)).

♀ ad. 23. 9. 1949 60° 50' N. 23° 00' V.

Rimeligvis en grønlandsk fugl på vej mod sydøst, men racen kan ikke bestemmes med fuldstændig sikkerhed. Næblængden fra næseborets forkant 8.8 mm, hvilket er meget for den typiske form og stærkt tyder på den grønlandske *C. l. subcalcaratus* (Brehm).

Snespurv (*Plectrophenax nivalis nivalis* (L.)).

♀ 7. 5. 1948 60° 50' N. 28° 00' V.

SUMMARY: A number of birds was collected by Mr. BANG CHRISTENSEN, first mate, on the North Atlantic during his crossings to Greenland with M/S "Julius Thomsen". Each specimen is enumerated in the list, and sex, date and geographical position are given. There are some interesting records, and two species very rare in Greenland were collected near to the coasts of this country. The collection was presented to the Zool. Museum by Mr. BANG CHRISTENSEN.
